

ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

«Հայրենիք» ամսագիրը շարունակում է հայ մշակութային եւ պատմութեան վերաբերեալ քանգարժէք միջոցների հրատարակութիւնը: Արձանագրեմք մի քանիսը: Վերջին համարներում լրացան «Յուլիանի Մովսէսեանի Յուշերը Կուկունեան Արշալուստիք», որ այնպէս կենդանի կերպով գրի է առել Ա. Ամուրեանը: Այս յուշերի առաջին մասը, ինչպէս ասել ենք արդէն, արժէքաւոր լրացում է Կուկունեան խմբի արշաւանքին վերաբերող այն միջոցներին, որոնք լոյս տեսան նոյն «Հայրենիք»-ի յաւելած «Հ.Յ.Գ. Դիւան»-ում. վերջին մասը կարդացում է իբրեւ արկածալի: Ա. Գիւլիանդանեանի «Բագուի երկրորդ ընդհարումները» պատմագրի եւ սովորական ընթերցողի համար խիստ հետաքրքրական միջոց են պարունակում: Դժբախտաբար, խմբագրութիւնը տալիս է փոքրիկ հատումներով, որով քուլացնում է սպաւորութիւնը: Տրդ եւ Յրդ համարներում գետեղած է դր. Ն. Մ. Պաղտոյեանի «Յէպէլ Մուսա եւ հայ լեռնակառնները» յօդւածը, որ միշտ ժամանակին է երեւում. այժմ, երբ ամենքը գրաւած են վերփելի վէպով, դր. Պաղտոյեանի գրածքը, իբրեւ փաստական լրացում, մասնաւոր շահեկանութիւն է ներկայացնում: Վ. Միշտիկեանի «Արեւմտեան Հայաստանի Պարպումը» (№ 4) ռուսական պաշտօնական աղբիւրներից քաղած միջոցի մշակումն է եւ, որպէս այդպիսին, հետաքրքրական է, քեւ մասամբ արդէն ծանօթ հայ ընթերցողին:

Զեմք կարող գոհունակութեամբ չարձանագրել, որ «Հայրենիք»-ը սկսել է հրատարակել Զ. Աւալովի «Վրաստանի անկախութիւնը» հատորի քարգամաւորութիւնը: «Վէմ»-ում մենք էլ սկսել էինք հատումներ տալ այդ կարեւոր գործից: Այժմ, երբ ամբողջը լոյս է տեսնում «Հայրենիք»-ում, մենք կարող ենք շարունակել: Թարգմանութեան լեզուն, դժբախտաբար, քերի է. տեղ-տեղ նոյն իսկ իմաստի խանգարում է պատահում, կամ բոլորովին անհասկանալի է: Օրինակ, ի՞նչ է նշանակում «Հաշտութեան ու բարեկամութեան համաձայնագրի Օսմանեան Կայսերական Կառավարութեան եւ Անգլիկոլիսի կոնֆլիկտներու հանրապետութեան տաճկական նախագիծը» (№ 3, էջ 77): Կամ ի՞նչ հայերէն է այս նախադասութիւնը. «Ջորիների մի խումբ պատահեցին մեզ իրենց հակերով եւ իրենց առաջնորդներով, որոնք հաղթեցին, այլ լինէին այն օրերին, երբ մեր երանելի հայր Գրիգորին՝ խանդավառ, այս տեղերում, վրացական կարճիտեմեղի խելագարում, միւս միանձնաւորների հետ, աղօթում էր մեր մեղքերի համար, աւելի քան հազար տարի առաջ» (№ 3, էջ 87): Այսպիսի lapsus-ները կարող են գործի արժէքը:

Հայագիտական այս «Ուսումնասիրք»-ի յունար - ԱՄՍՕՐԵԱՅ փետրուար միացեալ համարը, իր նախորդների պէս խնամած ու լուրջ բովանդակութիւն ունի: Այս համարից սկսում է Սարուխանի «Ֆիրդուսի եւ Մ. Խորենացի» յօդւածը, ուր հեղինակը իր հիացումի

տուրքը տալով պարսիկ մեծամուն քանաստեղծին՝ քննութեան է առնում խորեմացու յարակցութիւնը Ֆիրդուսիի երկի հետ եւ մի շարք հետաքրքրական դիտողութիւններ է անում: Յօդածը շարունակելի է: Շարունակում է նաեւ Սարուխանի «Բելգիա եւ հայերը» աշխատութիւնը: Վերջացել է «Սիմէոն Դպրի Լեւահայոց ուղեգրութիւն» ընդարձակ եւ հայոց պատմութեան համար շատ արժեքաւոր գործը Հ. Ն. Ալիմեանի ծանօթութիւններով: Հ. Ալիմեանի գրչին են պատկանում նաեւ «Աւետիս Կաթուղիկոս Էջմիածնեցի» եւ «Սարգիս վարդ. Կափացի» աշխատութիւնները: Շարունակում է Պ. Է.-ի «Հայերը մարդասիրական տեսակետէ» երկարաշունչ ուսումնասիրութիւնը: Ցաւովի է, որ «Հանդէս Ամսօրեայ»-ն շատ քիչ ուշադրութիւն է դարձնում հայագիտական քանասիրական նորութիւնների արձանագրութեան եւ գրախօսական բաժնի վերա, որով հանդէսը ստանում է ժողովածուի բնոյթ:

Վեներտիկեան այս «հանդիսարան»-ում շարունակում է Ա. Երեմեանի «Ռուսահայ քաղաքների պատմութիւնը» (քիւ 2-3), որի մէջ հաւաքւած է հայ մշակոյթի պատմութեան տեսակետից խիստ հետաքրքրական նիւթ: Այս տարւայ քիւ 1-ից սկսած հրատարակում է Ս. Բիրատի «Լեռնականի մը յուշատետրը», ուր առայժմ խօսւում է հեղինակի մանկութեան մասին, տրւում է պատկերը այն միջավայրի, (Ջէյթում), ուր անցել է Ս. Բիրատի մանկութիւնը: Յուն.-փետր. համարում տպւած է Հ. Վ. Հացունու «Մովսէս Խորենացին կը դառնայ ի հիմնադրող դար» յօդածի առաջին մասը, ուր յարգելի բանասէրը ամփոփում է Խորենացու ժամանակի մասին եղած տեսութիւնները եւ ձեռնարկում իր տեսակետի հիմնադրաման: Յուն.-ի համարում գետնադած է Հ. Գ. Նահապետեանի կէս-

յուշագրական գրածքը ակադ. Մառի մասին: Հ. Ե. Փէշիկեան շարունակուող յօդածով գրադուր է «Աստուածաշունչի Բարգմանութեան 1500 ամեակով»: Գրական-քննադատական բաժնում Հ. Ս. Երեմեան շարունակելի յօդածներով քննում է Մ. Պարսամեանի գործերը:

Միւս նիւթերի վրա կանգ չենք առնի: Առօրեայ, հրապարակագրական բաժնում, ոչ յօրինակ վիեմացիների, վեներտիկի միջաբանները աշխատում են քայլել ժամանակի հետ եւ գրադուր նաեւ համարային մտքի մշակութամբ: Հայագիտական տեղեկատուութեան տեսակետից «Բագմավէպ»-ն էլ, դժբախտաբար, պակասաւոր է: Մեր ներկայ պայմաններում միայն միջաբանները ի վիճակի են արձանագրելու՝ հայագիտութեան բնագաւառում կատարուող դէպքերն ու պատահած նորութիւնները: Եւ պէտք է որ կատարեն այդ կարեւոր աշխատանքը:

Հայ Արիւնքի Միութեան այս ամսագիրը շարունակում է ՀԱՅ ԱՐԻ լոյս տեսնել համեմատաբար կանոնաւոր կերպով: Եւ արդէն լրացել է գոյութեան չորրորդ տարին: Վերջին տարւայ համարներում երեւցած նիւթերից առանձնապէս պէտք է նշել Բ. Ճարչեանի «Հայ Արիի մը պատմութիւնը», ուր հեղինակը տալիս է իր «երկրէ երկիր» ճամբորդութեան յուշերը - վան, Պարսկաստան, Միջագետք: Յուշերի նիւթ են կազմում, ի միջի այլոց, պատերազմական դէպքերը Պարսկաստանում եւ գաղթը դէպի Բաղդադ: Պատանի ընթերցողների համար կան այստեղ ուսանելի էջեր, որոնք կարդացում են հետաքրքրութեամբ: Յետոյ արժեքաւոր են Արմէն Շահթի յօդածները, որոնք մեծ մասամբ, ծառայում են արիւնքի բարոյական դաստիարակութեան: Ա. Շանթին յաջողում է խօսել անպաճառ ու հասկանալի լեզուով, մատչելի երեխաների գիտակցութեան: Ապա Ա. Աթաբեկի «Հայաստան աշխարհը», ուր պատանի

ընթերցողներին տարրական տեղեկություններ են տրւում մեր հայրենիքի մասին: Մնացած միւսերը կամ տեղեկատու բնույթ ունին, կամ քարգմանություններ են օտար հեղինակներից, կամ վերաբերւում են ոչ — հայկական իրականություն: Եւ պէտք է ասել, որ վերջին կարգի միւսերը բաւական լայն տեղ են բռնում ամսագրում, այն ինչ շեշտը պէտք է դրւել հայ իրականության վերաջայ անցեալ եւ ներկայ կեանքը շատ գեղեցիկ և մանուկների համար ուսանելի կողմեր ունի, հայոց պատմութեան մէջ կան շէտ դէմքեր, որոնց ծանօթութիւնը մեր նոր սերնդի համար անելի անհրաժեշտ է, քան, օրինակ, Հ. Մարքեանի երկարապատում յուշերը, որ հայ արիւն օտար լեզուով էլ կարող է կարգալ: «Հայ Արիւն» պէտք է լինի ամենից առաջ հայ արի, այսինքն՝ ջանայ նոր սերնդին տալ հայկական կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն, առանց, ի հարկէ, շեղելու եւ միջագային համերաշխութեան ուղիներէ: Գովելի է, որ մեր արիւնները ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ աշխատում են օտարների աչքին լաւ կողմից ներկայացնել հայ ժողովուրդը — եւ այդ նրանց, յաճախ, յաջողւում է — բայց անելի անհրաժեշտ է, որ արիւններն իրենք մանաւանդ հայ ժողովուրդին, հայոց պատմութիւնն ու հայ ներկայ իրականութիւնը, դաստիարակւեն ու պատրաստւեն լաւ հայ քաղաքացի դառնալու համար: «Հայ Արիւն» այս մասին քիչ է մտածում,

Մի դիտողութիւն եւս. «Հայ Արիւն»-ի մէջ խիստ շեշտւած է *պետի* անձնական կողմը. համար չի անցնում, որ տրւած չլինի նրա նկարը. խմբագրականները կը բռնեն անձնական բնույթ, երբեմն պատահում են սոցիալ արտայայտութիւններ: Օրինակ, վերջին № 12-ի «Բարեկամներ շահինք» խմբագրականի անվայել, արիւնների վարկին պատիւ չբերող եւ «բարեկամներ շահելուն» բնաւ չնպաստող ակնարկները: Արիւն իր բարոյական նկարագրով պէտք է հեռու լինի ցուցամուտ-

ութիւնից, աժամ ռեկլամից եւ ինքնագովութիւնից, իսկ «Հայ Արիւն»-ին իրօք պէտք է լինի հայ արիւնների ամսագիրը և ոչ այս կամ այն անձի անհատական մտայնութեան արտայայտիչը: Յարգանք դէպի սեփական անձը, բայց եւ յարգանք դէպի ուրիշի համագումարները:

«Մասիս Մանկական Գրադարան»-ը նոյնպէս պարբերականներ ՄԱՍԻՍ-ի շարքը պէտք է դասուի: Մինչեւ ապրիլ արդէն լոյս է տեսել վեց պրակ, որոնց միւսի ընտրութիւնը կատարւած է, ընդհանուր առմամբ, յաջող: Առաջին պրակում տրւած են Յ. Թումանեանի «Տէրն ու Ծառան», Լ. Շանքի «Քաջ Նազարն»-ը, Ղ. Աղայեանի «Ամսառին Մանուկ»-ը, Գարիկեանի «Արջ»-ը եւ Օրտմանից քարգմանւած «Նրեք քիթեռնիկ»-ը: Ներկորդում՝ Յ. Թումանեանի «Սասունցի Դաւիթ»-ը: Ներդրում՝ Ռ. Գարիկեանի «Մրջինները»: Զորքորդում՝ Գրիմ եղբայրների «Լուսերեսն ու Վարդերեսը» և «Սագարած Աղջիկը»: Հինգերորդում՝ Յ. Թումանեանի «Ուրախ Հնակարկատը» եւ Լ. Աղամեանի «Ոսկիէ Աղջիկը»: Եւ, վերջապէս, վեցերորդում՝ Է. Ամիչիսի «Մօրը համար»-ը: Մանկական գրականութեան ծանօթ ընթերցողը կը վկայէ, որ բոլորն էլ ընտիր են սիրւած միւսերն են: Առանձնապէս պէտք է նշել Գարիկեանի «Մրջինները», որ կենդանի պատմւածքի ձեւով ներկայացնում է մրջինների կեանքը: Հէֆեսից անելի ա՛յս կարգի միւսերն են օգտակար, ինչպէս եւ ճանապարհորդութիւնները: Նաև հայ անցեալի ու ներկայի պատկերացումը մանուկների համար մատչելի ու հասկնալի՝ ձեւով:

«Մասիս»-ի մինչեւ այժմ լոյս տեսած գրքոյկները կազմւած են խմամուկ, եւրէ հաշի չառնեմք լեզուական մի քանի բերութիւններ, մանաւանդ, ա՛յն միւսերում, որոնք քարգմանւած են արեւելահայերէնից, ինչպէս, օրինակ, Յ. Թումանեանի «Սասունցի Դաւիթը»: Մա-

նուկների համար հրատարակած գրականութեան լեզուն պէտք է լինի պարզ ու հասկանալի: «Մասիս»-ի արտաքինն էլ՝ բուրժուար, տիպն ու պատկերները, ընդհանուր առմամբ, գոհացուցիչ են: Երեխաներ ունեցող ամէն հայ ընտանիք պէտք է ունենայ այս հրատարակութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ՄԻ ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԻԽԵՐԱՐԵԱՆՅ ՄԱՍԻՆ

Դիւսելդորֆ (Գերմանիա) հրատարակող Die braune Post (Թուխ քղաքեր) պատկերազարդ շաբաթաթերթը, որ Ազգային Ընկերվարական կուսակցութեան տարածած պարբերականներից մէկն է, իր 10 փետր. 1935 թ. համարում Վիեննայի Միխարեանց եւ ի մասնաւորի նրանց տպարանի եւ հրատարակչական գործի մասին տպագրել է մի յօդւած, որ «Եօթնասուն լեզուների վաճառք» վերնագիրն է կրում եւ պատկերազարդւած է վաճառի եւ յատկապէս Միխարեան տպարանի ու մատենադարանի կեանքից առնւած մի քանի մեծ ու փոքր նկարներով: Յօդւածագիրը գովասանքով եւ համակրանքով է խօսում Եւրոպայի կեդրոնում հաստատւած այդ հայ հիմնարկութեան մշակութային դերի եւ ձեռնարկների մասին, իր տեսակում բացառիկ անւանելով մանաւանդ Միխարեան տպարանը, որ «Եօթնասուն լեզուներով» գրքեր տպագրել տալ կարելի է:

բով ու լուսարանութիւններով յագեցած» այդ աշխատութիւնը «դժբախտաբար հայ հասարակութեան կողմից անցաւ աննկատ, չնայած որ շատ ուսանելի միւս էր պարունակում հայերի համար» («Վէմ», Դ. գիրք, 1934 թ.):

Այդ առթիւ, իբրեւ լրացում եւ ճշտում պէտք ենք տեսնում արձանագրել, որ Աւալովի գրքի մասին ժամանակին Լաւգամանօրէն խօսել է մեր աշխատուից Ա. Արեղեան, անելով նաեւ բազմաթիւ տեղ-տեղ տալով բարգւաճութիւններ - («Հայրենիք» ամս., 1926 թ. սեպտ. եւ յաջորդ գրքեր):

«ՄՈՒՍՍ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

Ֆրանց Վերֆելի այս վէպը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ: Նա արդէն բարգւաճւած է անգլիներէն, իտալներէն ու չեխերէն եւ շուտով պիտի վերածւի շարժապատկերի: Անգլիներէն բարգւաճութիւնը լոյս տեսաւ երբորդ տպագրութեամբ: Այժմ պատրաստում է հայերէն բարգւաճութիւնը: Սոֆիայի «Մասիս» Հրատ. Ընկերութիւնը յանձնարարել է այդ գործը պ. Եր. Տէր-Անդրէասեանին: Գիրքը ենթադրում է եւրոպայական համել պրակներով. ամբողջ պիտի լինի երկու հատոր, 1000-1200 էջ եւ արժեքաւոր է թուլարիա 250 լւվ, Ամերիկա՝ 3 դոլար, միւս երկրները՝ 50 ֆր.: «Մասիս» Հրատ. ընկ. հասցէն է՝ K. Haladjian, B. P. 444, Sofia, (Bulgarie)

Զ. ԱԻԱԼՈՎԻ «ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

«Վէմ»-ի 1934 թ. Դ., Ե. եւ Զ. գրքերում տպագրել էինք յիշեալ գրքի մի հատւածը, «Քաքումի խորհրդածաղովը», Ա. Արշակունու բարգւաճութեամբ: Խմբագրութիւնս այդ առթիւ դիտել էր, թէ 1923-ին Փարիզում (ռուսերէն լեզուով) լոյս տեսած եւ «Անդրկովկասի կեանքին վերաբերող հարուստ փաստե-

«ՄՐԳԱՍՏԱՆ»

Արմէն Սեւանի խմբագրութեամբ, Սոֆիայում, շուտով պիտի սկսի հրատարակել «Մրգաստան» ամսնով մանկական եւ պատանեկան մի հանդէս, որի նպատակն է լինելու՝ «հայ մոր սերունդին սիրցնել իր ազգութիւնը, հայրենիքը ու լեզուն»: «Մրգաստան»-ը պիտի հրատարակւի երկու շաբաթը մի անգամ, տարեկան 20 հատ, ամէն մի գրք-

բոյլ պիտի բաղկանայ 16 էջից եւ պիտի լինի պատկերազարդ: «Մրգաստան»ի տարեկան բաժնեգիրն նշանակած է Բուլգարիայի համար 100 լէվ, Ամերիկա՝ 2 դոլար, միւս երկրները՝ 30 ֆր. ֆրանկ: Հասցէն է՝

H. Devedjian, 78 Bld. Hristo Boteve (Sofia, (Bulgarie)

Խմբագրի ձեռնհասութիւնը մի կողմից, հասունացած պահանջը՝ միւս, իրաւունք են տալիս յուսալու, որ «Մըրգաստան»ը իրօք կարող է դառնալ «հայ մանուկներու եւ պատանիներու սիրելի բերքը» եւ լայնօրէն կը տարածուի հայ ընտանիքների մէջ:

ԱՆԻ

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս պիտի տեսնէ « Ani » ռուսներէն ժողովածուն, որ, ինչպէս յայտնում է «Արագ»ը, ունենալու է «բացառիկ ծաւալ ու բացառիկ բովանդակութիւն»: «Անի»-ի նըպատակն է ներկայացնել ռուսմանցիներին հայ ժողովուրդը իր կեանքի բոլոր կողմերով: «Անի»-ին աշխատակցում են հայ, ռուսներ եւ այլ ազգի գրողներ ու գիտնականներ: Ժողովածուն բաղկանալու է 4 յաջորդական հատորներից: Իւրաքանչիւր հատորի արժէքը նշանակւած է 300 լէվ: Հատորները լինելու են պատկերազարդ, եւ ունենալու են պրոֆ. Ն. Նորգայի յառաջարկման ու հետեւեալ բաժինները. 1. Հայ Ցեղը, 2. Հայ մշակոյթը, 3. Հայ արւեստը, 4. Հայ լեզուն, 5. Հայ գրականութեան պատմութիւն, 6. Հայ բարբեր եւ սովորութիւններ, 7. Հայ ժողովրդական բանասիրութիւն, 8. Էջեր հայ գրականութիւն

նից, 9. Հայերը ուրիշ ժողովուրդների կեանքում, 10. Օտար հեղինակներ հայերի մասին, 11. Ժամանակագրութիւն Ռուսմանայ գաղութի, 12. Ռուսմանայ գաղութի կեանքը, 13. Փաստաբեւոյժների լեզու, 14. Հայ ազգիւրներ ռուսներին պատմութեան մասին, 15. Ի՞նչ են ստում նոր պեղումները, 16. Նոր գրեր, 17. Անդարձ բաժնուղներ, 18. Մըշակութային կեանքը Հայաստանում, 19. Ռուսմանայ մշակութային կեանքը, 20. Մտաւոր շարժումները ուրիշ հայ գաղութներում:

Բաժանորդագրել կարելի է «վէմ»-ի միջոցով կամ հետեւեալ հասցէով. —

Red. "Ani", Str Voseior, 8
Bucarest, (Roumanie)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐԲ

Համազգային ընկերութեան կենտրոն. վարչութիւնը ձեռնարկել է գրական — գեղարւեստական եւ պատմական — գիտական մի տարեգրքի իրատարակութեան, որ լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ նոյեմբեր ամսի վերջերը: Այդ նըպատակով կազմւած է խմբագրական մարմին՝ նիւթերի կազմութեան, դասաւորութեան եւ յարակից աշխատանքների համար: Աշխատակիցներն իրենց նիւթերը պէտք է ուղարկեն մինչեւ յուլիսի վերջերը: Տարեգրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ քաւով. փափաքողները կարող են նախօրօք բաժանորդագրել՝ վճարելով 20 եգ. դահեկան: Դրամական առաւումները կատարել դր. Հ. Օհանջանեանի հասցէով՝

Almanach "Hamazkaïne",
B. P. 868, Le Caire, (Egypte)

